

УДК 369.03:336.717.8

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

Оксана Миколаївна ЮРКЕВИЧ

к. е. н., доцент кафедри банківських інвестицій ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

E-mail: ok_yurkevich@bigmir.net

Анотація. У статті визначено роль інвестиційної діяльності страхових компаній у забезпеченні економічного розвитку країни. Досліджено особливості діяльності страхових компаній у процесі використання інвестиційного потенціалу.

Аннотация. В статье определена роль инвестиционной деятельности страховых компаний в обеспечении экономического развития страны. Исследованы особенности деятельности страховых компаний в процессе использования их инвестиционного потенциала.

Ключові слова: страхова компанія, інституційний інвестор, інвестиційна функція, інвестиційний потенціал, інвестиційна діяльність, страхові резерви.

Ключевые слова: страховая компания, институциональный инвестор, инвестиционная функция, инвестиционный потенциал, инвестиционная деятельность, страховые резервы.

Постановка проблеми. Страхові компанії виступають на фінансовому ринку як активні інституційні інвестори. Діяльність страхових компаній має особливість, пов'язану з відстроченням надання страхової послуги у часі від моменту отримання грошових коштів. Таким чином відбувається акумуляція значної маси грошових коштів, які набувають форми грошових резервів. Страхові резерви на деякий час стають вільними від зобов'язань і можуть бути ефективно використані шляхом розміщення на фінансовому ринку в частині формування інвестиційного портфеля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням функціонування і розвитку страхових компаній та дослідженню особливостей здійснення ними інвестиційної діяльності присвячені праці публікації таких вітчизняних вчених, як М. М. Александрова, В. Д. Базилевича, О. А. Гаманкової, О. М. Залетова, О. Д. Заруби, С. З. Мошенського, Н. В. Ткаченко, та інших дослідників. Проте, з огляду на нестабільність розвитку вітчизняної економіки та фінансового ринку, виникає необхідність проведення подальших досліджень у частині визначення особливостей функціонування її суб'єктів, зокрема страхових компаній, з метою посилення їх впливу на розвиток інвестицій-

них процесів у країні. Так, проблема підвищення ролі інвестиційної діяльності в страхуванні, а також обґрунтування питань ефективного формування та управління інвестиційним потенціалом страхових компаній потребують подальшого розвитку та узагальнення.

Мета статі полягає у визначенні ролі та значення інвестиційної діяльності страхових компаній в інвестиційному процесі з огляду на їх значний інвестиційний потенціал.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. На сьогодні страхова діяльність нерозривно пов'язана з інвестиційною, про це свідчать праці вітчизняних і зарубіжних вчених. Базова операційна діяльність страховика, яка пов'язана зі страхуванням економічних інтересів суб'єктів господарювання від різноманітних ризиків, доволі часто є збитковою. Доходи від інвестиційної діяльності допомагають компенсувати ці збитки і забезпечити ефективне функціонування страхової компанії.

Можливість здійснення інвестиційної діяльності страховиками обумовлена їх здатністю в ході своєї діяльності акумулювати значні обсяги фінансових ресурсів у вигляді страхових резервів, які на певний час вивільнені від зобов'язання їх повернення страхувальнику. Таким чином

утворюється часовий лаг від моменту надходження страхових премій і здійсненням страхових виплат по страховому випадку. Обсяги сформованих ресурсів, можливість тимчасового розпоряджання ними та наявність власних коштів створюють передумови для ефективного використання цих ресурсів на благо компанії та економіки країни в цілому, шляхом інвестування в різноманітні інвестиційні інструменти. Тому можна стверджувати, що фінансові ресурси страхової компанії є суттєвим джерелом інвестицій в економіку країни, а сама страхова компанія виступає потужним інституційним інвестором.

Починаючи з другої половини ХХ століття ринки страхування різних країн стали активно розвиватися в напрямку створення єдиного міжнародного страхового простору. Ця тенденція інтеграції національних страхових ринків зачепила всі сфери страхового бізнесу. У 2010 році обсяг зібраної страхової премії усіма страховими

компаніями світу перевищив 4,3 трлн. дол. США, збільшившись на 2,7 % в порівнянні з попереднім роком [1]. У 2011 році Європейські страховики володіли більше ніж 50% всіх європейських інституційних активів, а у 2012 році – здійснювали управління активами на суму 8.5 трлн. Євро [2]. У Європі обсяг інвестицій страхових компаній становить більше ніж 25 % ВВП вхідних у неї країн [3]. Так у розвинених країнах світу страхові компанії за обсягами інвестиційних вкладень йдуть попереду загальноновизнаних інституціональних інвесторів-банків та інвестиційних фондів [4].

Інша ситуація спостерігається на вітчизняному фінансовому ринку (рис. 1), беззаперечним лідером за обсягом активів виступають банки. Інституційні інвестори небанківського типу нарошують свої активи незначними темпами і не створюють належної альтернативи банківському сектору в сфері фінансового посередництва.

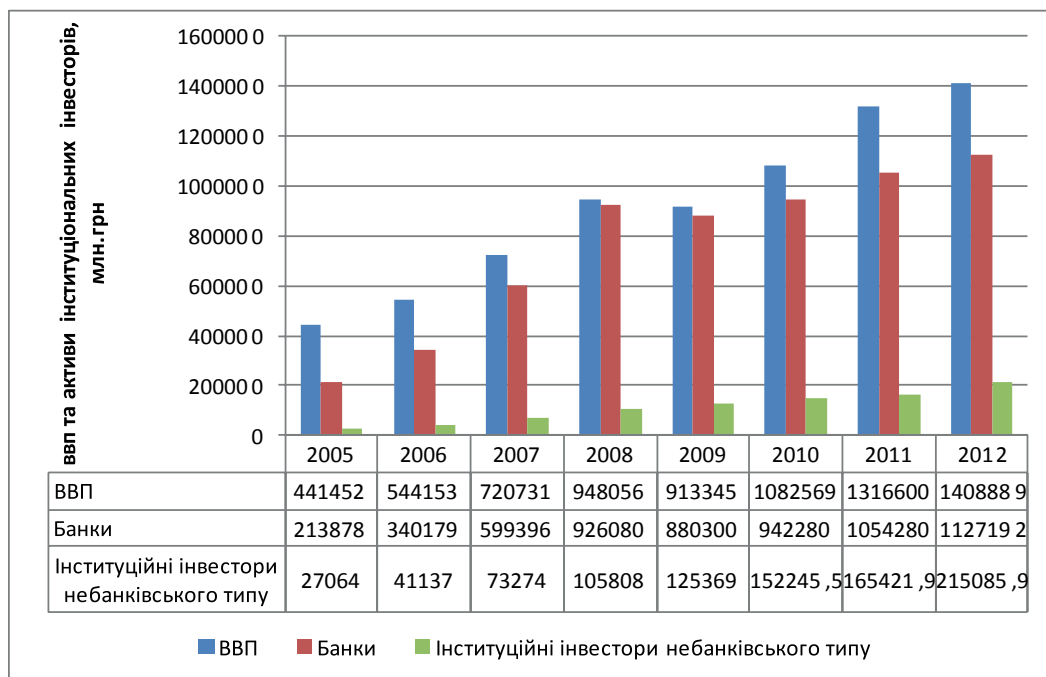

Рис. 1. Динаміка активів інституційних інвесторів України [5, 6, 7, 8]

Страхові компанії посідали провідне місце серед небанківських інституційних інвесторів. До 2007 року питома вага їх активів у загальних активах сягала 58 %, з 2008 року ця частка щоріч-

но зменшувалась і понизилась до 26,14 % у 2012 році. Від 2008 року і по сьогодні найбільші показники, понад 70 % вартості загальних активів мають інститути спільного інвестування (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл активів небанківських інституційних інвесторів в Україні за 2005–2012 роки, млн грн

Інвестори	2005	%	2006	%	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%	2011	%	2012	%
Страхові компанії	20 920,0	75,1	23 995,0	58,1	32 213,0	44,0	41 931,0	39,6	41 970,0	33,5	45 234,6	29,7	48 122,7	27,4	56 224,7	26,14
НПФ	46,0	0,2	142,0	0,4	281,0	0,4	612,0	0,6	858,0	0,7	1 144,3	0,8	1 386,9	0,7	1 660,1	0,77
ІСІ	6 903,0	24,7	17 145,0	41,5	40 780,0	55,7	63 265,0	59,8	82 541,0	65,8	105 866,6	69,5	126 789,6	71,9	157 201,1	73,09
Разом	27 869,0	100	41 282,0	100	73 274,0	100	105 808,0	100	125 369,0	100	152 245,5	100	176 299,2	100	215 085,9	100

Упродовж проаналізованого періоду спочатку відбулося значне зростання основних показників діяльності, випереджальними темпами щодо обсягів залучених ресурсів зміцнювалися позиції банків, інститутів спільного інвестування та страхових компаній. За період з 2005 до 2008 року приріст активів страхових компаній становив майже 100 %. Щодо інших небанківських інституційних інвесторів упродовж 2005–2008 років зафіксовано зростання активів недержавних пенсійних фондів – у 18 разів, інститутів спільного інвестування – майже у 20 разів. Зростала також дохідність вітчизняних фінансових інститутів, особливо інститутів спільного інвестування, але вже наприкінці 2008 року ця тенденція змінилася, що було зумовлене негативним впливом світової економічної кризи на вітчизняні фінансові інститути.

До 2008 року зростали кількісні та якісні показники діяльності майже всіх інституційних інвесторів, лише із розгортанням світової економічної кризи на території України почали погіршуватися спочатку якісні, а згодом і кількісні показники функціонування фінансових інститутів в Україні.

Наведені розрахунки демонструють нерівномірність структури фінансових інститутів, що свідчить про невисоку розвиненість їх. У країнах із розвинутою ринковою економікою й у східноєвропейських країнах структура сектору небанківських фінансових інститутів є рівномірнішою, що вможливує ефективний розподіл фінансових ресурсів.

Вплив страхових компаній на активізацію інвестиційних процесів має двоякий прояв: опосередкований та безпосередній. Опосередкований прояв пов'язаний зі стимулюванням інвестиційної діяльності страхувальника шляхом страхування його інтересів і зменшення втрат у разі непередбачуваних негативних подій, а безпосередній вплив проявляється у активному використанні власного інвестиційного потенціалу з метою отримання інвестиційного доходу.

Дискусійним лишається питання рівнозначності страхової та інвестиційної діяльності у страховому бізнесі. Погляди науковців з цього питання неоднозначні, однак усі поділяють думку, що ці види діяльності є тісно взаємозв'язаними. Зміни, що відбулися на фінансовому ринку, призвели до піднесення важливості інвестиційної діяльності і заперечення її другорядного значення.

Так, інвестиційна функція страхових компаній у другій половині ХХ ст. почала домінувати

над базовою страховою функцією (відшкодування матеріальних збитків) [9, с. 108]. У структурі доходів страхових компаній США переважають доходи від інвестування на ринку цінних паперів. Така ситуація характерна для страхових компаній у країнах з розвиненими фінансовими ринками. На ринках, що формуються та розвиваються, основний дохід компаній пов'язаний зі страхуванням, а не інвестуванням.

Найбільше значення як інвесторів серед страхових компаній мають компанії зі страхування життя, а не компанії страхування ризиків. Оскільки вони укладають страхові контракти на тривалий строк (5, 10, 20, 30 років), утворюються довготермінові резерви премій, і це дає їм змогу розміщувати отримані грошові ресурси в довгострокові фінансові інструменти. Виплати страхувальникам за такими контрактами віддалені в часі і підлягають досить точному прогнозуванню, що дозволяє узгодити строки виплат зі строками інвестування. Компанії зі страхування ризиків не мають таких унікальних переваг, акумульовані ними ресурси мають короткостроковий характер (до одного) року і можуть бути затребувані в будь-який час, що вносить особливості в інвестиційну політику в частині вибору короткострокових і ліквідних інвестиційних інструментів. Ліквідність інвестицій компаній зі страхування

ризиків превалює над їх прибутковістю, оскільки має бути передбачена можливість негайного відчуження ресурсів з інвестиційного процесу для виконання зобов'язань перед страхувальниками щодо страхових виплат, строки за якими складно спрогнозувати. Контроль за дотриманням ліквідності обов'язкова вимога для забезпечення фінансової стійкості страховика.

Світовий досвід свідчить, що в країнах з фінансовими ринками, які формуються і розвиваються, більш розвинене страхування ризиків, а на розвинених фінансових ринках страхування життя [9, с. 111]. Найбільшим недоліком вітчизняного страхового ринку є низький попит на страхування життя. Хоча у світовій практиці більше ніж 60 % прибутків страхових компаній пов'язані саме із страхуванням життя (в Японії та Англії – до 80 %) [10].

Дані вітчизняної статистики свідчать, що кількість компаній зі страхування життя продовжує зменшуватись, крім того їх частка в загальній кількості страхових компаній незначна, величина сформованих резервів залишається невеликою, однак має тенденцію до зростання. Так в 2012 році страхові резерви склали лише 12577,6 млн грн збільшившись порівняно з 2011 роком на 1 380,3 млн грн.

Таблиця 2

Динаміка кількості інституційних інвесторів в Україні у 2005–2011 роках [6, 7, 8]

Інституційні інвестори	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Банки	186	193	198	198	197	194	198	176
Кредитні спілки	723	764	800	829	755,0	659	613	617
Інші кредитні установи	2	3	7	20	32	42	49	62
Страхові компанії	398	411	446	469	450	456	442	414
у т.ч. Life- компанії	50	55	65	73	72	67	64	62
НПФ	54	79	96	109	107	101	97	83
ІСІ	284	519	577	888	985	1095	1125	1222

Відповідальним завданням страхової компанії у розміщенні вільних коштів є обрання правильної стратегії формування та управління інвестиційним портфелем. Інвестиційна стратегія страховиків зазнала змін у зв'язку зі змінами умов інвестування після фінансової кризи. Спочатку вартість великої кількості фінансових активів різко зменшилась, особливо це стосувалось акцій, однак страхові компанії не постраж-

дали, оскільки притримуються консервативного підходу і формують інвестиційний портфель в основному з облігацій. Але з початком другої фази кризи, яка розпочалась із 2011 року на світовому фінансовому ринку і пов'язана із кризою суверенних боргів в Єврозоні, страхові компанії піддаються більшому ризику, оскільки продовжують зберігати значні боргові зобов'язання власних урядів. Страховики вимушені скорочу-

вати вкладення у державні цінні папери тих країн Європи, які зазнають економічної рецесії.

Протягом 2004–2011 рр. близько 70 % інвестицій європейських страховиків припадало на дві категорії (рис. 2):

1) акції, інші цінні папери та паї у пайових фондах;

2) боргові цінні папери та інші папери з фіксованим доходом.

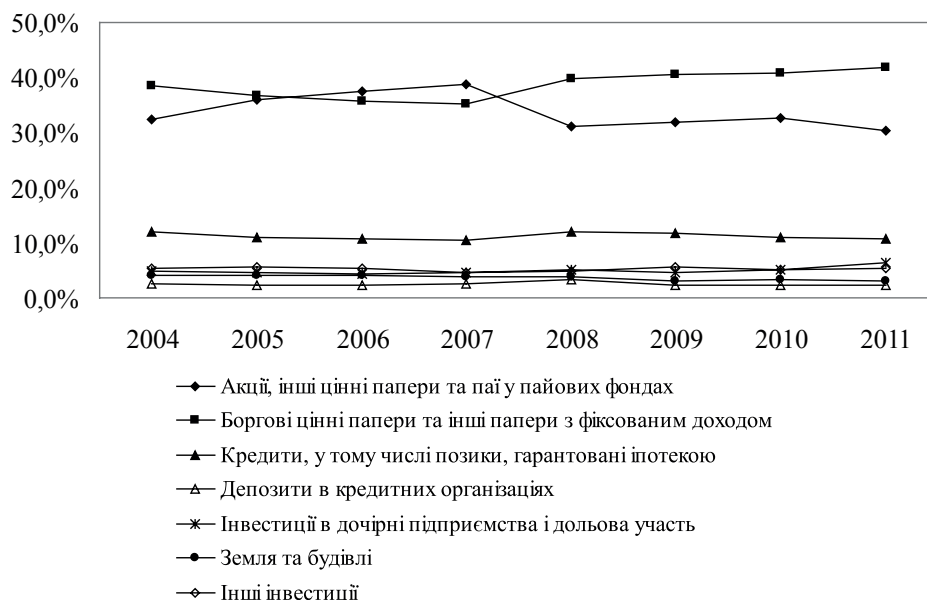

Рис. 2. Структура інвестиційного портфеля європейських страховиків, % [11]

У результаті світової фінансової кризи страхові компанії були змушені переглянути структуру своїх вкладень. Інвестиції тепер ідуть головним чином у надійні цінні папери, такі як держоблігації, що може негативно позначитися на прибутках страховиків у найближчі роки [12]. Основна частка інвестицій спрямовувалась у цінні папери з фіксованим доходом обох видів: цінні папери на продаж (AFS) та цінні папери до погашення (HTM). У період з 2007 по 2011 рік страховики збільшили частку цих паперів з 56 % до 61 %. Основна частина цього зростання відбулася в категорії AFS: частка цих паперів зростає з 44 % до 50 % [13]. У той же час, мабуть, під впливом волатильності і депресії фондових ринків, європейські страховики скоротили частку звичайних акцій з 11 % до 7 %. Страхові компанії намагаються забезпечити себе від ризику, інвестуючи в цінні папери з високим інвестиційним рейтингом. Однак вкладення у високорейтингові папери також не завжди обіцяють стабільні прибутки. Саме структуровані інструменти з рейтингом AAA принесли їх вкладникам великі збитки під час кризи. В одному тільки 2008 році більше ніж 11 тис. таких паперів втратили свою високу оцінку рейтингового агентства Fitch [14].

Вітчизняні страхові компанії відреагували подібним чином змінивши структуру своїх активів у бік збільшення питомої ваги державних цінних паперів та банківських вкладів.

Висновки. Зростання інвестиційного потенціалу страхових компаній пов'язане з розвитком страхового бізнесу в цілому. З огляду на світові показники участі страхових компаній в інвестиційному процесі вітчизняний страховий ринок має значно посилити свої позиції. Можливості такого потужного інвестиційного інвестора, щодо акумулювання коштів населення та підприємницьких структур і їх розміщення, використовують не повною мірою.

Остання фінансова криза внесла корективи в інвестиційну політику страхових компаній в бік посилення консервативної стратегії в частині спрямування ще більшої частини коштів страхових резервів у більш ліквідні і надійні активи, а саме, банківські вклади і державні облігації, зі значним скороченням інвестицій в акції. Такий підхід притаманний як вітчизняним, так і світовим страховикам.

Серед негативних тенденцій варто відзначити зменшення кількості компаній зі страхування життя, які є важливими постачальниками довго-

строкових інвестиційних ресурсів у національну економіку, що в свою чергу є свідченням недо-

статньої розвиненості фінансового ринку в цілому і страхового ринку зокрема.

Список використаних джерел:

1. Bidmead D. 2012 Rings in Further Market Transition / D. Bidmead . – Project Management Institute, 2nd edition, December 2012. — 114 p.

2. Insurance Europe Annual Report 2012–2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.insuranceeurope.eu>.

3. OECD Insurance and Private Pensions Committee. Global Insurance Market Trends. — Wiley-Blackwell, 1st edition, November, 2011. — P. 40.

4. Овчаренко Т. Інвестиційні стратегії страхових компаній та перспективи їх впровадження. / Т. Овчаренко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — 2011. — № 121–122/2011.

5. ВВП України у фактичних цінах [Електронний ресурс] / сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс] / сайт Національного банку України. — Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

7. Огляд ринків [Електронний ресурс] / сайт Національної комісії, що здійснює регулювання ринків фінансових послуг України. — Режим до-

ступу : <http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv>.

8. Квартальні та річні огляди ринку ІСІ [Електронний ресурс] / сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу. — Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html.

9. Мошенский С. З. Рынок ценных бумаг: трансформационные процессы / С. З. Мошенский. — Москва : «Экономика», 2010. — 240 с.

10. Василенко А., Тринчук В. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.forinsurer.com/public/08/06/26/3515>.

11. European insurance in figures 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.insuranceeurope.eu>.

12. Маслинская О. О. Финансовый кризис заставил страховщиков пересмотреть свою инвестиционную политику / О. О. Маслинская. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/10/11/24/4203>.

13. IAIS Global Insurance Market Report 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.asiainsurancereview.com>.

14. Fitch Ratings [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.fitchratings.com/creditdesk/public/outlook.cf>.